

Irina Pogorila, Alexandr Romanenko
**The student's scientific as a factor in the socialization
of medical students**

Summary. Psychological-pedagogical aspects of medical students' participation in the scientific work are discussed. Attention is paid on a positive influence of research work in future medical doctor formation. The teacher role in the student's interest to research work stimulation is described.

Key words: medical student, student scientific work.

УДК 370.174

Ірина Сагун,
м. Черкаси

**ФАКТОРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛЕГІТИМНОСТІ
НАВЧАЛЬНИХ ПРОПОЗИЦІЙ ДЛЯ ЛЮДЕЙ ТРЕТЬОГО
ВІКУ НА БАЗІ ВИЩОЇ ШКОЛИ**

Тенденції старіння населення, які стали помітними та характерними для багатьох країн світу в кінці ХХ ст. викликають сьгодні низку соціально-економічних та політичних проблем пов'язаних з місцем та роллю людей поважного віку у соціумі, які вступили у постпрофесійну фазу життя.

Одним зі шляхів розв'язання цих проблем є надання спільноті старшого дорослого віку можливості для індивідуального розвитку та участі в суспільно-політичній та громадській діяльності. Освіта дорослих є ефективним засобом реалізації такої можливості, інтегративним елементом життєдіяльності особистості. Пріоритетним завданням освіти дорослих, наголошується в матеріалах ЮНЕСКО, – є забезпечити людину комплексом знань і умінь, необхідних для активного творчого життя в сучасному суспільстві, що динамічно змінюється.

Найважливішим аспектом освіти людей третього віку є переконання людини в необхідності її позитивного розвитку як фахівця, громадянина, особистості. Окрім того, люди старшого дорослого віку, володіють значним, накопиченим впродовж життя потенціалом знань та досвіду, необхідним для зближення генерацій, сприяння інтеграції до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього і науково-технічного середовища.

В постіндустріальному суспільстві впровадження освітніх послуг для старших дорослих розглядається з точки зору

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

доцільності отримання кваліфікацій, можливості їх економічного використання, рентабельності інвестицій в порівнянні з освітою дорослих в професійній фазі життя.

Аналіз зарубіжних джерел з проблем освіти та навчання у старшому дорослому віці, зокрема порівняльні дослідження Б. Арнольда та Ф. Дж. Коста [1], Б. Фюлграффа [5], матеріали конференцій Міжнародної Асоціації Університетів Третього Віку (IAUTA) [7] та міжнародних фондаций “Третього віку” [4] спонукають до дискурсу проблеми необхідності участі вищих шкіл в наданні освітніх послуг людям третього віку поруч з іншими численними традиційними інституціями освіти дорослих. Однак, в геронтологічній літературі недостатньо висвітлено питання взаємозв’язку факторів, які уможливають впровадження освітніх пропозицій для спільноти старшого дорослого віку у пост професійній фазі життя, що свідчить про актуальність проблеми та зумовлює наш інтерес до здобутків зарубіжних учених.

Отже, метою нашої статті є виокремлення найважливіших факторів, які забезпечують суттєву легітимність створення навчальних пропозицій для людей третього віку та висвітлення пов’язаних з ними актуальних завдань загальної академічної освіти.

1. Серед таких факторів вихідним, на нашу думку, можна вважати *наукове підтвердження здатності старших дорослих до навчання*. Зміни в способі дослідження інтелектуальних здібностей шляхом відмежування від загальної концепції розумового розвитку на користь опису інтра- та інтеріндивідуальних специфічних здібностей особистості привело до нової оцінки вікового виміру в дослідженні інтелекту. До такого висновку прийшов в 1984 р. американський дослідник інтелекту К. Шайє: “Послаблення інтелекту з віком не можна довести емпірично”, – стверджує він [12, с. 221-223].

Важливим кроком у дослідженні когнітивної працездатності у старшому дорослому віці став дихотомічний поділ інтелектуальних здібностей на залежні та незалежні від досвіду, що відобразилось в концепції про флюїдний та кристалізований інтелект. Під флюїдним інтелектом мають на увазі вимірюваний результат впливу біологічних факторів на інтелектуальний розвиток без взаємодії виховання та досвіду. Кристалізований інтелект – це набута здібність знаходити логічний зв’язок, робити умовиводи, застосовувати стратегії при вирішенні проблем (див. рис. 1).

Передумови навчання старших дорослих

Рис. 1. Вплив когнітивної працездатності на передумови навчання старших дорослих [15]

Заслужують на увагу результати досліджень німецьких геронтологів У. Лер та Х. Тома [14] проведені в рамках Боннської геронтологічної студії (die Bonner Gerontologische Längsschnittstudie) та П. Балтеса з Макс-Планк Інституту в Берліні [2, с. 46-60]. Вони констатують, що вагомим для післядипломної подальшої освіти та придатним для навчання вважається “функціональний”, а не хронологічний чи календарний вік. Під “функціональним” віком розуміють вік як результат, процес, розвиток. Значно важливішою є не дата народження, стверджують вчені, а такі показники як фізичний та духовний стан здоров’я, спосіб життя, приналежність до певної соціальної верстви та культурно-освітній рівень. До важливих психологічних та соціальних факторів, які впливають на когнітивний потенціал старших дорослих належать: інтелектуальні якості, емоційна міцність, володіння стратегіями подолання кризових та стресових ситуацій, сексуальна активність, професійна задоволеність.

Німецька дослідниця М. Мальвітц-Шютте у своїй студії “Навчання після 50” наголошує на важливості інтелектуального рівня розвитку особистості, як такого, що визначає позитивний потяг до знань. Зокрема, за результатами очолюваного нею емпіричного опитування слухачів курсів “Навчання після 50” 10% з них закінчили вищу народну школу, 35% середню школу, 11%

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

спеціальну середню школу, 42% вищу або фахову вищу школу. Близько половини опитаних мали вищу освіту до того, як продовжили подальше навчання після 50 років [10, с. 303].

Цю ж тезу підтверджують і результати найновішого на час нашого дослідження соціального опитування Р. Тіппельта “Освіта старших дорослих. Результати Ed-Age дослідження” (04.03.2010 р.). Див рис. 2.

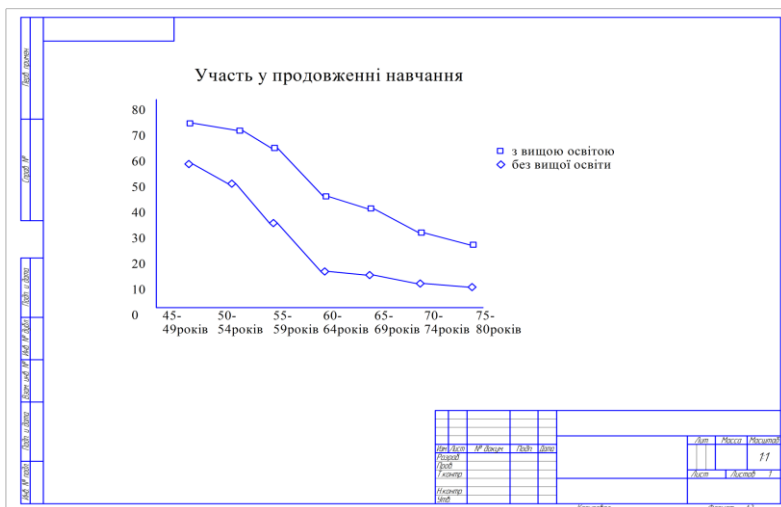

Рис. 2. Участь різних вікових груп у продовженні навчання [15]

2. Наступним і надзвичайно актуальним фактором є “науковість” світу, яка полягає за Г. Брелором в надзвичайній швидкості глобальних процесів науково-технічного розвитку, в так званому “науковому вибуху” [3, с. 101-110].

Телекомунікації, трансфер інформації, Інтернет, мультимедійні засоби та інші технологічні інновації щоденно продовжують впливати на життя людини в соціумі. В цьому контексті впливає невідкладне завдання загальної академічної неперервної освіти, що полягає в трактуванні рефлексивного використання нових технологічних можливостей. Проблеми

забруднення навколишнього середовища, глобального потепління, відкриття в галузі молекулярної генетики хвилюють прогресивне людство та впливають практично на всі сфери нашого життя. Вказати на роль та місце наукових відкриттів по відношенню до різних наукових перспектив в історичному, законодавчому, соціальному та етичному вимірах і надати зацікавленим особам підґрунтя для орієнтації в процесі особистого визначення – є ще одним важливим завданням загальної наукової освіти.

3. *Демографічний розвиток.* Старіння населення прогресує в усіх індустріально розвинених країнах світу і, якщо в 1991 році в країнах ЄС люди віком 60 років і більше становили 1/5 від загального числа населення, то згідно з даними статистичної служби ЄС у 2020 році число 60-річних жителів подвоїться порівняно з 1960 роком.

Таким чином, на фоні змін викликаних наступними взаємодіючими факторами: падінням показників народжуваності, зниженням дитячої смертності та збільшенням тривалості життя поняття *третього віку* як “часу здійснення та отримання задоволення від життя” на противагу до *четвертого віку* як “часу необоротної або невідновної залежності, немічності” стає прогресуюче відносним, зазначає П. Ласлетт [9].

4. *Структурний розвиток.* Використання новітніх технологій та впровадження компаніями раціоналізаторських концепцій, орієнтація на міжнародну конкуренцію, заміщення традиційних регіонів виробництва на регіони з більш дешевою робочою силою відповідно ведуть до зростання безробіття та скорочення робочого часу, що в свою чергу, позначається на більш ранньому виході значної частки працездатного населення на пенсію.

Індивідуалізм, мобільність, переоцінка цінностей, які є невід’ємними ознаками нашого часу значною мірою впливають на всі форми соціальної активності в суспільстві. Дуже важливо, щоб суспільний діалог про соціальні та інституційні реформи стосовно майбутнього ринку праці вівся в Європі відкрито та постійно. А отже, завданням академічної пожиттєвої освіти є інформувати людей на основі наукових фактів про механізми та наслідки суспільних трансформацій та розвивати в них почуття громадянської відповідальності та неприйнятності антисуспільної

поведінки [13].

5. *Сприяння соціально-політичному самовизначенню особистості.* Сучасна історія показує, що націоналізм нового гатунку поширюється в усіх європейських країнах, а мир і злагода в об'єднаній європейській спільноті можливі лише за умов етичної та культурної міжнаціональної толерантності, непригнічення національних меншин та їх права вільно розвиватися. Тому всі нації, які хочуть жити в демократичній Європі мають докласти максимум зусиль для реалізації цієї мети. І тут не можна переоцінити роль загальної наукової неперервної освіти, яка може і повинна сприяти зростанню свідомості, компетентності, обізнаності та інформативності, толерантності, зникненню упередженості на міжнаціональному рівні. “Приглядаючись ближче до зростаючої ролі ініціативних груп та груп взаємодопомоги, стає очевидним, що громадські інституції вже не можуть бути просто центрами потенційної інформації та організації. Все більшу активність щодо інформування та консультування в соціальній, економічній, екологічній та соціально-політичній сферах життя виявляють зацікавлені громадяни. Передбачається, що у майбутньому неухильно зростатиме індивідуальний та соціальний попит на науково обґрунтовану освіту, яка б готувала людину до виконання нових ролей та видів діяльності в індустрії, суспільстві та освіті”, – констатує К. Штадельхофер [13].

6. *Потреба особистісної орієнтації в пост професійній та пост родинній фазі.* Нинішня демографічна ситуація характеризується не лише прогресуючим збільшенням числа людей старшого дорослого віку, але й часово-просторовим подовженням постпрофесійної та постродинної фази “вгору” за рахунок збільшення тривалості життя та “вниз” за рахунок більш раннього відходу від суспільно-родинної діяльності через зниження показників народжуваності та відповідно скорочення періоду виховання молодшого покоління. Завдяки задовільному медичному обслуговуванню та матеріальному забезпеченню багато людей пенсійного віку в розвинутих країнах відзначаються відносно гарним станом здоров'я і прагненням брати подальшу участь у громадському житті.

Фаза пізньої дорослості має багато облич, оскільки спосіб життя та світогляд людей віком 55-70 років досить різноманітний. Німецький соціолог В. Зауп класифікує старших дорослих за їх прихильністю до родини та громади, виокремлюючи наступні

типи особистостей:

- *свідомі родинно-хазяйновиті*, які протягом життя безперервно працювали для поліпшення родинного добробуту і хочуть зберегти накопичене роками; для них зміст життя полягає, насамперед, в родинних цінностях, господарстві, садівництві, хобі та ін.

- *орієнтовані на громаду*. які ще не пристосували визначений ритмом професійного життя режим до змін у пост професійній фазі; вони заздалегідь спланували проведення часу на заслуженому відпочинку та мають на меті якомога раціональніше насолодитись всім, що далось наполегливою працею, здійснити бажання, для яких не вистачало часу у друговому віці; велике значення для цього типу має суспільна пропозиція організації вільного часу.

- *пасивні та смиренні* переживають невпевненість, бояться обмеження фізично-психічної бадьорості, соціальної ізоляції, матеріальних втрат та збитків, подумки пов'язуючи їх з процесом старіння; для цього типу є характерним перебування як в соціально, так і в матеріально обмежених життєвих ситуаціях, песимістична життєва настанова пов'язана з почуттям безпомічності, смиренності та розчарування; вони характеризуються послабленням своїх претензій до життя і поневолі змирились з життєвою ситуацією.

- титуловані громадськістю як *нові активні* старші дорослі – спільнота людей третього віку, які не відчувають себе старими і не хочуть, щоб їх так називали; вони прагнуть активно скористатися шансом та вільним часом, який надається у постпрофесійній та постродинній фазі життя для самореалізації; їх світогляду притаманні креативність, зацікавленість та відкритість до нового, бажання особистісного зросту; вони належать до тієї групи старших дорослих, яка є переважно постачальником слухачів для вищих народних шкіл або університетів чи академії людей третього та навіть четвертого віку [11, с. 9-10].

В пошуках орієнтації люди старшого дорослого віку звертаються до інституцій подальшої освіти як стимулу до певної міри подальшого планування життя. Вищі школи зі своєю широкою освітньою спеціалізацією можуть запропонувати допомогу в особистісній орієнтації перейнявши на себе функції освіти та підтримки ідентичності. З точки зору М. Кайзера, продовження освіти у віці в одній з інституційних форм може стати “своєрідним мораторієм, часовим простором, в якому особа

поважного віку затримується, щоб спланувати та обміркувати своє майбутнє і, відчуваючи себе в ролі студента, усвідомити підвищення своєї значущості” [8, с. 32].

Особистісно-теоретичне обґрунтування академічної подальшої освіти старших дорослих зазнало критики з боку деяких дослідників, зокрема В. Гармз-Гомолової, Р. Мюллер-Крепон, Д. Шеффер, які зауважують, що власне завдання університетської освіти не лежать безпосередньо в площині вирішення психологічно-соціальних проблем, оскільки наука по своїй суті не є орієнтованою на окрему особу [6, с. 49-50]. Проте, більшість науковців не заперечує, що визначення відповідної до вікових потреб ідентичності та пошуки стратегій вирішення біографічних проблем, які є наслідком процесів модернізації можуть бути спрямовані в центр університетської освіти. З цією тезою погоджується М. Кайзер, який не бачить ніякого протиріччя в тому, що старші дорослі, використовуючи в біографічних ситуаціях набуті в вищій школі знання, спрямовують їх на вирішення особистих проблем [8, с. 33].

7. *Компенсація втрачених освітніх можливостей* є одним з мотивів “Відкриття університетів для старших дорослих” особливо для представників жіночої статі, які всупереч своєму бажанню не отримали доступу до вищої школи у другому віці через політичні, фінансові або родинні причини.

Старші дорослі, які отримали вищу освіту в молоді роки також мають потребу в подальшій академічній освіті, оскільки внаслідок концентрації на фахових предметах в студентські роки та зосередженні на інноваціях професійної діяльності у другому віці вони не мали часу для поглиблення поза фахових знань та розширення поза фахових інтересів.

8. *Міжгенераційний діалог* є однією з можливостей комунікації старшого та молодшого покоління, яка реалізується в ході регулярних занять старших дорослих у вищій школі. Завдяки спільній навчальній діяльності обидва покоління вчаться розуміти життєві ситуації, погляди та спосіб дій одне одного, щоб подолати упередження з обох сторін.

Наукова розвідка проведена нами з проблеми подальшої академічної освіти у пост професійній фазі життя у різних країнах дає можливість стверджувати, що врахування вище зазначених факторів та реалізація пов'язаних з ними основних завдань загальної академічної освіти сприяють затребуваності потенціалу старшого покоління та використанню його культурно-історичної

спадщини.

Заглиблення в проблему реалізації освіти в третьому віці спонукає до усвідомлення того, що нині необхідна нова філософія сприйняття старіння населення та старості в життєвому циклі окремого індивідуума, яка б створювалась виходячи з реальностей сучасної України – на основі нових концептуальних розробок та нових підходів до розвитку освіти і дозвілля старших дорослих, профілактики геронтофобії і зміцнення міжгенераційної взаємодії. Адже суспільство, яке претендує на статус “європейського” повинно враховувати потреби кожної категорії громадян та відповідно забезпечувати їх всім необхідним, що включає і можливість по життєвої академічної освіти та громадську участь у суспільних процесах.

Література

1. Arnold B., F. Jean-Costa. A new vision of the third age for the individual and society as a result of learning possibilities for older adults. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу 07.07.2010: <<http://www.lill-online.net/5.0/E/5.3/Frames.html>> – Загол. з екрану. Мова англ.

2. Baltes P. Intelligenz im Alter. // In: Spektrum der Wissenschaft, Mai 1984, S. 46-60.

3. Breloer G. Begegnung mit der Wissenschaft. // Studium im Alter: Das Münsteraner Modell. Entwicklung – Ergebnisse – Perspektiven. – Münster: Kontaktstelle Studium im Alter, 1990. – S. 101-110.

4. Forum III Wieku. Konferencja Towarzyszaca XXI Forum Ekonomichnemu w Krynicy-Zdroju. Materialy Pokonferencyjne. – Nowy Sacz – wrzesien 2010.

5. Fülgraff B. Ein internationales, vergleichendes Forschungsprojekt über ältere Studierende. Protokoll einer Diskussion. // B. Arnold (Hg.). Ältere Studierende in den Universitäten. – Oldenburg: Bibliotheks- und Informationssystem der Universität, 1985.

6. Garms-Homolova V., Müller-Crepon R., Schaeffer D. Universitäre Bildungsangebote für Studienteilnehmer: konzeptionelle Überlegungen, Erfahrungen, sozialpolitische Diskrepanzen. // Kohlhaas, G., Eierdanz, J. (Hg.). Seniorenstudium – wofür? Bildung, Selbstfindung und Qualifizierung als Studienziele älterer Erwachsener. – Kassel, Prolog-Verlag, 1989. – S. 47-61.

7. IAUTA conference Rheims, France September 2006 Feedback from workshops [Електронний ресурс]. – Режим доступу 07.07.2010: <<http://www.aiuta.org/en/congress2006.htm>> – Загол. з екрану. – Мова англ.

8. Kaiser M. Bildung durch ein Studium im Alter& Auswirkungen der Teilnahme an einem allgemeinenbildenden wissenschaftlichen Weiterbildungsangebot auf ältere Studierende. – Münster, New York, München, Berlin: Waxmann, 1997. – 270 s.

9. Lasslett P. Das Dritte Alter. Historische Soziologie des Alterns. – Weinheim, 1995.

10. Malwitz-Schütte M. & Buschkämper S. Das Projekt Datapool: Soziodemographischer Hintergrund, Fachinteressen und Motivation von Teilnehmerinnen am Programm STUDIERN AB 50 im Geschlechtervergleich. // Cendon E., Marth F., Vogt H. (Hrsg.): Wissenschaftliche Weiterbildung im Hochschulraum Europa. Dokumentation der gemeinsamen Jahrestagung von AUGEN...und...DGWF...September 2005, Universität Wien. DGWF: Hamburg, 2006 – S. 297-311.

11. Saup W. Studienführer für Senioren. Herausgegeben vom Bundesministerium für Bildung und Forschung (BMBF). – Bonn, 2001. – 275 Seiten.

12. Schaie K. Intelligenz. // Oswald, W., Hermann, W., Kanowski S., Lehr U., & Thomae H. (Hrsg.): Gerontologie. Medizinische, psychologische und sozialwissenschaftliche Grundbegriffe. – Stuttgart: Kohlhammer, 1984 – S. 221–233.

13. Stadelhofer C. The Significance of General Scientific-Orientated Continuing Education for Older Adults on the Way to the 21st Century. [Електронний ресурс]. – Режим доступу 07.07.2010: <<http://www.lillonline.net/online/?publikationen/publikationsliste.de>>. – Загол. з екрану. – Мова англ.

14. Thomae H., Lehr U. (Hrsg.) Altern – Probleme und Tatsachen. – Frankfurt/M, 1968.

15. Tippelt R. Bildung Älterer: Ergebnisse aus der EdAgeStudie. Die Jahrestagung der BAG WiWA vom 03.-05. März 2010 [Електронний ресурс] – Режим доступу 15.08.2010: <<http://www.seniorenstudium.de/jahrestagungen.htm>> – Загол. з екрану. – Мова англ.

Irina Sagun

Факторы обеспечения легитимности учебных предложений для людей третьего возраста на базе высшей школы

Аннотация. В статье рассматриваются предпосылки обучения людей старшего взрослого возраста на базе высшей школы обеспечивающие легитимность учебных предложений во взаимосвязи с актуальными задачами общего академического образования.

Ключевые слова: *постпрофессиональная фаза жизни, образование людей третьего возраста, легитимность учебных предложений, геронтологические исследования, академическое образование.*

Irina Sagun

Factors providing the legitimacy of educational offers for tertiary age people on the basis of the higher school education

Summary. This article summarizes the factors providing the legitimacy of educational offers for tertiary age people on the basis of the higher school. The author also gives a brief survey of actual tasks of the general academic education

Key words: postprofessional phase of life, tertiary age people education, legitimacy of educational offers, gerontological studies, academic education.

УДК 371.134.811

Андрій Семенов,
м. Суми

РЕСУРСНА БАЗА ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЇХ ДИДАКТИЧНІ ФУНКЦІЇ У ВИЩІЙ ФІЛОЛОГІЧНІЙ ШКОЛІ

Тенденції розвитку українського суспільства з його яскраво вираженою інформатизацією, поступове освоєння можливостей інформаційних технологій у загальноосвітній школі зумовлюють якнайширшу потребу в електронних засобах навчального призначення для майбутніх учителів і зокрема вчителів української мови і літератури. Аналіз наукових джерел [1-2; 5; 7], Інтернет-сайтів університетів засвідчує: в Україні поступово розробляється навчально-методичне забезпечення дистанційного навчання, розвивається мережа віртуальних навчальних лабораторій, електронних бібліотек, інформаційних порталів. Водночас з курсів української мови у вищій філологічній школі практично відсутнє як ресурсне забезпечення, так і методичні поради щодо їх ефективного використання.

У межах статті з'ясуємо деякі аспекти ресурсної бази інформаційних джерел та їх дидактичні функції у вищій філологічній школі. Джерельною основою для теоретичного аналізу слугують освітні документи, видання монографічного, довідково-енциклопедичного характеру, наукові розвідки педагогів, інформаційні портали.

Бурхливий розвиток інформаційних технологій став поштовхом до глобальної інформатизації сучасного суспільства.